

KÜRESEL VATANDAŞLIK BİLİNCİ ÜZERİNDE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN ETKİ BOYUTU

Yavuz TOPKAYA *

Kerem COŞKUN**

Öz

Günümüz dünyasında yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik türden gelişmeler karşısında artık dünya üzerinde yaşam süren insanların sürekli nüfussal bir harekete maruz kaldıkları bilinmektedir. Bundan dolayı yaşanan ülke ile nüfussal hareketin gerçekleştiği ülkelerde toplumsal problemlerin önüne geçebilmek adına ortak düşünebilen ve sorunlar karşısında bir hareket edebilen insanların yetiştirilmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülen sosyal bilgiler eğitiminde yer alan değerlerin küresel manada düşünüp hareket edebilen bireyleri yetiştirmedeki etkileri büyük önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle yapılan bu çalışmada Türkiye’de uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlerin küresel yurttaşlığı oluşturmadaki etkililiği tartışılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki değerlerin bireylerde küresel vatandaşlığı oluşturmada etkili olduğu ve ders kitaplarının da buna bağlı olarak revize edildiğine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Sosyal Bilgiler, Küresel Vatandaşlık.

IMPACT LEVEL OF VALUES IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM ON GLOBAL CIZITEZENSHP CONSCIOUSNESS

Abstract

In the present world it has been known that humans have been exposed to populational movement due to political, social, and economic reasons. Therefore, in those countries the values, supposed to have an impact on bringing up individuals, who are able to think and act cooperatively against those problems, are very seminal. For this reason, in the

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi M. R. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD. topkayay@gmail.com

** Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD. keremcoskun1979@hotmail.com

present study impact of the values from the social studies curriculum in Turkey was discussed on bringing up global citizenship. As a result of the study it was concluded that the values from the social studies curriculum are effective and the course books have been revised for this purpose.

Keywords: Value, Social Studies, Global Citizenship.

Giriş

İnsanların ve toplumların gelişimlerini üst düzeye çıkarma noktasında tarihin her safhasında eğitim ve eğitim kurumları büyük bir öneme sahip olmuştur. Öyle ki, zaman içerisinde en ilkel topluluklar dahi eğitim sayesinde siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan çok büyük avantajları çok kısa bir süre zarfında yakalama fırsatı bulmuşlardır (Şimşek, Küçük ve Topkaya, 2012). Özellikle post modern dönemde eğitim ve eğitim kurumlarına verilen önem daha fazla artmış ve günümüz dünyasında yaşanan sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmelerle birlikte bilim ve teknoloji alanında kat edilen mesafe neticesinde artık karar alıcıların en fazla önem verdiği konular arasına eğitim de girmiştir. Çünkü değişen dünya düzenine uyum sağlayabilen ve o şartlar çerçevesince hareket edebilen bireylerin sağlıklı bir şekilde yetiştirilebilmesi ancak ve ancak eğitim öğretim faaliyetleriyle sağlanabilmektedir (Topkaya, 2016).

Bireyi hem içinde yaşadığı ülkenin hem de bir dünya vatandaşı olarak yetiştirmede eğitim kurumlarına günümüzde çok büyük görevler düşmektedir. Birey için gerekli olan bilgi, beceri, değer ve kazanımların sosyal hayattaki öğrenmelere oranla eğitim kurumlarında daha disiplinler ve daha sistematik bir biçimde gerçekleştirildiği söylenebilir. Özellikle eğitim kurumlarında uygulanmakta olan öğretim programları, öğrencilere benimsetilmesi gereken kazanımlar ve değerler konusunda son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler, demokratik değerleri içselleştiren ve içinde yaşanılan topluma karşı bireyin sağlıklı bir şekilde uyumunu sağlayan bir derstir. Nitekim ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), kültürel farklılıklar konusunda esnek olma ve mantıklı kararlar verme noktasında birey için gerekli olan bilgilerin sosyal bilgiler dersi aracılığıyla verilebileceğine dikkat çekmiştir (NCSS, 1994). Bireyler için gerekli olan tüm bu istedik durumların yanında sosyal bilgiler, bireylerin ve doğal olarak toplumların geçmiş, günümüz ve gelecekte karşılaşacakları politik, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunlar hakkındaki bilgi birikimlerini arttırarak onları gerçek hayata hazırlar. Bundan dolayı sosyal

bilgiler dersi, günümüzde var olan sorunların temelinde yer alan olumsuzlukların tarihsel boyutunu gözler önüne sererek geleceğin daha sağlıklı bir şekilde planlanmasına da olanak sağlamaktadır (Tezgel, 2006).

Türkiye’de 2004 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Türk tarihini bilen, demokratik değerleri özümsemiş, bireysel haklara karşı hassas, içinde bulunduğu topluma karşı duyarlı, eleştirel düşünme yetisine sahip, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal hak ve sorumluluklarının farkında olan bireylerin yetiştirilmesi gerektiğine dikkat edilmiştir (MEB, 2005). Programın bu vizyonunu gerçekleştirmek için ilköğretim kademesinde yer alan dokuz adet genel beceriye ilaveten altı adet sosyal bilgilere ait becerinin bireylere kazandırılması hedeflenmiştir. Bu becerilerden bilhassa gözlem, sosyal katılım ve empati becerisinin bireylere kazandırılmasıyla onlardan aktif birer yurttaş olmaları beklenmektedir (Gökçe, 2009). Bunun yanında Sosyal bilgiler programında kazanımlarla birlikte özellikle değerler hususu üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. Çünkü Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde bulunan değerler, evrensel manada geçerliliği olan kaidelerin toplumun geniş bir bölümü tarafından kabul gören ve toplumsal mutabakatı sağlayan soyut bir kavram olarak nitelendirilebilir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kapsamında öğrencilere kazandırılması düşünülen yirmi tane değer yer almaktadır (MEB, 2005). Bu değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilebilmesi için ise değerlerin öğrencilere farklı boyutlarda ve değişik basamaklarda verilmesi gerekmektedir. Bu basamaklar ise alma, tepki verme, değer verme, örgütlenme ve karakter haline getirme şeklindedir. Bu basamaklar içerisinde yer alan duyuşsal alanlardan değer verme, örgütlenme ve karakter haline getirme basamakları bire bir değerlerle ilişkilidir. Değer verme aşamasında yer alan bireylerin yapmış oldukları davranışlar herhangi bir sosyal baskı sonucunda değil bilakis bireyin kendi değer yargılarının etkisiyle ortaya çıkmaktadır (Akbaş, 2008). Bahsedilen bu aşamada birey, benimsediği değere göre hayatını yaşar ve yaşamsal faaliyetlerini de bu felsefeyle ortaya koyar. Fakat bu aşamada ortaya çıkan asıl husus birey için gerekli olan bu zihniyet ve değer aktarımı onlara ne şekilde kazandırılmalıdır. Yapılan araştırmalar değer ve ahlak eğitiminde verilmekte olan eğitimin özellikle II. Dünya Savaşı sonlarına kadar hala geleneksel bir bakış açısıyla verildiğini ortaya koymaktadır. 1960’lı yılların özellikle orta dönem olarak adlandırılan döneminde Amerika Birleşik Devletleri’nde “değer gerçekleştirme yaklaşımı”, 1970’li yılların başlarında ise özellikle “adil topluluk okulları” yaklaşımı ile “telkine dayalı değer öğretimi” yaklaşımlarına alternatif olan

bazı öğretim yaklaşımlarının benimsendiği görülmektedir. 1980’li yıllardan sonra dünya üzerinde yaşanan gelişmeler neticesinde ise özellikle vatan sevgisi, aile kurumuna önem, sorumluluk sahibi birey ve güven gibi bazı geleneksel olan değerlere doğru bir yönelişten bahsedilebilir. Ahlak eğitiminde, asıl unsur bireye ahlaki iyinin daha iyi nasıl verileceği üzerinde durulurken, karakter eğitiminin de ise özellikle bireylere ahlaki erdemler öğretmenlerin otoriteleri aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır. Özellikle kamu faydası, vatan sevgisi, bireysel hak ve özgürlükler ile adalet mekanizmasına ait değerler, Vatandaşlık dersi kapsamında bireylere verilmeye çalışılırken; yetenekler bağlamında bireyin kendi yapısına uygun hedefleri belirleyerek düşünme sistemi ile sosyal olaylar hakkında karar alabilme becerilerini sağlamak için de değer gerçekleştirme yaklaşımından faydalanılmıştır. Değer gerçekleştirme yaklaşımında ise birey tarafından içselleştirilmiş olan değer yargılarının bizzat birey tarafından yine düşünülmesi amaçlanmıştır (Kara vd., 2014). Toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde bireylere verilecek olan değerler eğitiminin şüphesiz ki modern yaklaşımlarla verilmesi gerekmektedir. Çünkü toplumu oluşturan bireyleri genellikle değerler ve yasalar bir arada tutmaktadır. Bundan dolayı toplumsal yaşamın düzenli bir yapı kazanmasında sadece yasaların bazı durumlarda yetersiz kaldığı görülmektedir (Yörükoğlu, 1998). Toplumsal çözülmenin önlenmesinde, barışın, hoşgörünün ve sosyal empatinin sağlanmasında yasalar kadar benimsenen değerlere göre yaşamak da etkilidir. Değerler eğitiminin bireylere etkili bir şekilde verilmesiyle bu olumlu türden sayılan durumlar ancak gündeme gelebilecektir (Aydın ve Akyol Gürler, 2012). Değerler eğitiminde amaç bireyin kendisine ve çevresine karşı olan sorumluluklarının farkına varmasını sağlamaktır. Sosyal hayat içerisinde uyumlu bir geleceğin inşasında bireyin neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini bilmesi gerekmektedir. Değerler eğitimi bu noktada öğretici bir misyonu üstlenmektedir. Ayrıca değerler, bireyin ilişkide bulunduğu diğer insanlarla işbirliği içinde olmasını, başkalarının görüşlerine önem vermesini, anne-babaya, öğretmenlere, yaşlılara ve yasalara karşı saygılı olunmasını ön planda tutar (Yılmaz, 2010). 2004 yılı kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında özellikle günümüz modern devlet anlayışı bağlamında aktif olmayan ama iyi olan yurttaş kavramı yerini aktif ve katılımcı yurttaş bırakmıştır. Özellikle programda yer alan değerler ile beceriler arzulanan bu insan modelinin yetiştirilmesinde özellikle faydalanılan asıl unsurlar konumundadır. Değer eğitimcilerine göre değer eğitimi akımları arasında sayılan etkili yurttaşlık

eğitimi değerlerinin bireylere öğretilmesinde ve bu değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesinde sosyal bilgiler dersinin ayrı bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Çünkü bahsedilen bu eğitimi alan kişilerin özellikle yaşadıkları devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede ve diğer insanların da hak ve hukuklarına uygun bir biçimde davranışlar sergilemelerinde gayet yetkin oldukları söylenebilir (Akbaş, 2008).

Küreselleşen dünya düzeninde özellikle son yıllarda meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik türden gelişmeler değişik dünya ülkelerinde yaşayan insanları farklı bölgelere veya ülkelere nüfussal manada göçe zorlamaktadır. Bu nüfussal hareketler neticesinde göç edilen demokratik bölge veya ülkeler yaşanan bu göç sürecini farklı kültürleri bir araya getirmesinden dolayı toplumsal manada bir zenginlik olarak nitelendirmektedirler. Hatta bu konu hakkında Toulmin (1999) dünya üzerinde yaşanan bu yer değiştirmeler neticesinde ortaya çıkan iş seyahatleri, iletişim türleri, finansman hareketlilikler, ticari etkinlikler, sportif faaliyetler ve bunun yanında popüler olan bazı müziklerin bile artık tek bir ülke sınırı içerisine hapsedilemeyeceğini ifade etmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle, yaşanan bu durumun insan ve insan toplulukları arasında yaşanan ilişkileri büyük oranda etkileyerek yaşanan bu sosyolojik birlikteliği zenginleştirdiği söylenebilir. Çünkü farklı nedenlerden dolayı bir araya gelen farklı dünya ülkelerine mensup olan insanların bu birliktelikler sonrasında özellikle fikirsel alışverişlerde buldukları ve birbirlerine elde edilen tecrübelerini anlattıkları bilinmektedir. Meydana gelen bu gelişmeler neticesinde birey, olay veya olgulara artık ulusal bir perspektiften ziyade evrensel bir bakış açısıyla yaklaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu bakış açısına göre küreselleşme kavramı, dünya üzerinde yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yanında bakış açılarının, tecrübelerin ve pratiklerin, küresel anlamda bir noktada buluşması yani dünyanın artık ortak bir pazar haline gelmesi olayıdır (Kaçmazoğlu, 2002; Bozkurt, 2000). Bu bağlamda artık birçok dünya ülkesi, yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik türden gelişmeler neticesinde artık olaylara aynı pencereden bakıp gelişmeleri bu perspektiften değerlendirebilen, farklı ülkelerde olsa dahi yaşanan herhangi bir problem karşısında duygu birlikteliğini ortaya koyabilen bireylerin yetiştirilmesini arzulamaktadır. Bahsi geçen bu insan modeline en uygun düşen tanımın ise küresel vatandaş olduğu söylenebilir.

Oxfam (2006)'a göre küresel vatandaş, sorumluluk sahibi, farklılıkları bir zenginlik olarak gören, yaşanan herhangi bir sosyal olaya

karşı ön yargılı bir şekilde yaklaşmayan, her türlü sosyal adaletsizliğe karşı tepkisini dile getiren vatandaş şeklinde tanımlamıştır. Özellikle bireylerde bu hissiyatın oluşturulabilmesi için ulusal yurttaşlık kimliği yerine küresel vatandaşlık kimliğinin ön plana çıkarılması gerekmektedir. Yaşanan küreselleşme neticesinde artık ülke sınırlarının ortadan kalkması ve bunun sonucunda mesafelerin kısılması neticesinde ulus devlet yapısı ve doğal olarak ulus kimliği bilinci zayıflamıştır (Esendemir, 2008). Böylelikle ulusal vatandaşlıktan küresel vatandaşlığa geçiş aşamasını yaşayan birçok bireyin olaylara karşı bakış açısı ve olayları yorumlamaları da bu durumdan etkilenecektir. Örneğin günümüzde ulusal kimlik algısı yaşanan bu değişimle birlikte yerini küresel kimliğe, ulusal sadakat kavramı ise yerini eşitlik kavramına bırakmıştır (Kaya, 2003). Dünya ülkelerinin vatandaşlık anlayışı, önceleri düzene uygun şekilde davranışlar gösteren vatandaşları yetiştirmek iken küreselleşmenin etkisiyle birlikte yaşanan gelişmeler vatandaşlık kavramı boyutuna zengin ve yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Günümüzde bireylerin sadece ülkelere karşı sorumluluk bilincini taşımaları artık yeterli görülmezken tüm insanlığa karşı sorumluluk sahibi bireylerin yetiştirilmesi günümüz modern dünya ülkelerinin artık önceliği haline gelmiştir. Küresel vatandaş, sadece ülkesinin bir ferdi olarak değil, dünya üzerinde yaşanmakta olan farklı türden gelişmelere karşı insani bir gözle bakabilen ve bunun yanında daha yaşanabilir bir çevre bırakmayı da ön plana alan kişi olarak tanımlanmaktadır (Kan, 2009).

Günümüzde devletlerarası sınırlar her geçen gün biraz daha aşılmakta ve üzerinde yaşadığımız dünya için tehdit unsuru olan çevresel sorunların millet ve devlet gözetmeksizin tüm insanlığı derinden tehdit ettiği elde edilen veriler çerçevesinde görülmektedir. Dünya kamuoyu, bahsedilen bu çevresel sorunların üstesinden devletlerin tek başlarına gelemeyeceklerini artık kabul etmekte ve bu tehditler sonucu ortaya çıkması muhtemel olan problemler karşısında ise bireylerin neleri yapmaları gerektiğine yönelik çözümler üretmektedir. Hatta öyle ki üretilen bu çözümlerin artık ders kitaplarında yer almasına dahi önem gösterilmektedir (Poggi, 2007). Neticede insanlar arasında ortak hareket etme bilincinin geliştirilmesinde ortak çıkarların ön plana çıktığı düşünüldüğünde verilecek olan eğitiminin öğrencilerin farklı türden bireysel özelliklerine hitap etmesi gerekmektedir. Bunun için de uygulanacak olan programın esnek bir biçimde oluşturulmasına dikkat edilmelidir. Program kapsamında yer alan zorunlu derslerin yanında farklı düzeydeki öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun olan bazı seçmeleri derslerin de yer alması gerekmektedir (Kuzgun

ve diğerleri, 1997). Bununla birlikte bireylere verilecek olan küresel vatandaşlık eğitiminin çok sistemli bir şekilde ve tüm insanlık için ortak sayılabilen bazı değerleri merkeze alarak işe koşulması gerekmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin bireylerinde bir hareket etme bilincinin oluşturulmasında ortak değerleri merkeze alan bir eğitim modelinin varlığıyla açıklamak mümkündür. Bu noktadan hareketle bireylere küresel vatandaşlık eğitimi verilirken özellikle şu durumlara dikkat edilmelidir (Garner, 2002; Lynch,1993):

- İnsanlar arasında karşılıklı güvenin hâkim olmasına dikkat edilmelidir.
- Bireylerin öğrenmesine ve sosyal açıdan kendilerini gelişmesine yardımcı olan bir ortamın olması gerekmektedir.
- İnsanların görüş ve değerlerine saygı gösterilen bir ortamın olması gerekmektedir.
- Çocukların duygusal, fiziksel ve ahlaki gelişimine katkı sağlayabilen ve potansiyellerini değerlendirmelerine olanak sağlayan bir ortamın olması gerekmektedir.
- Başarı sahibi örnek insanların hayatları örnek gösterilerek öğrencilerden de bu başarıyı yakalamaları istenmelidir.
- Çevrenin korunması için alınan tedbirlere katılım sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin ekonomiden anlayan bireyler olarak yetiştirilmesine olanak sağlanmalıdır.
- Eğitim kurumları, bireyleri hem içinde yaşadıkları topluma hem de dünyanın aktif birer vatandaşı olarak hazırlamalıdır.
- Bireylere küresel vatandaşlık anlayışı kazandırılmalıdır.
- Eğitim sürecinde yer alan etkinlikler, herhangi bir problem ya da fırsat karşısında bireyin eleştirel bir şekilde düşünüp hareket etmesine olanak sağlamalıdır.

Günümüz modern toplumların oluşmasında birçok faktörün etkisinden bahsedilebilir. Fakat bir toplumun pozitif yönde gelişebilmesi için özellikle eğitim ve öğretim etkinliklerinin önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle post modern dönemde küreselleşmenin de etkisiyle birlikte bireylerin artık daha mücadeleci bir ruh haline kavuşmalarında ve yaşanan gelişmeler karşısında daha aktif bir şekilde yer almalarında işte bahsi geçen bu eğitimin büyük bir misyon üstlendiği

söylenbilir. Çünkü günümüzde eğitim kurumlarında verilen eğitim öğretim etkinliklerinin birey için gerekli olan bilgi, beceri ve kazanımlarla birlikte onları sosyal olaylar karşısında harekete geçirebilecek bir bakış açısıyla hazırlanması gerekmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte yaşanan değişik türden gelişmeler neticesinde birbirinden farklı uluslar üstü kuruluşlara artık günümüzde çözüm üretme noktasında daha fazla rastlamak mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'nda karşıt cephelelerde yer almış olmalarına rağmen bazı devletlerin günümüzde artık aralarındaki sınırları kaldırdıkları ve hatta aynı para birimini dahi kullandıkları görülmektedir. Bu durumun oluşmasında Avrupa Birliği gibi uluslar üstü bir kuruluşun etkisinin büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (İpek, 2011). Yürürlüğe konulan eğitim politikaları bireylerin siyasal sosyalleşmeleri sürecinde son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü eğitimin ideolojik boyutu yurttaşlık bilincinin oluşturulmasında büyük bir önem taşımaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle eğitim anlayışı artık ulusallıktan, evrensel bir anlayışa doğru hızlı bir şekilde kaymakta ve tektipleştirici ulus anlayışı politikası yerini evrenselleşmiş bir yurttaşlık politikasına bırakmıştır (Güngör, 2008). Ukpodoku (1999) günümüz dünyasında farklı ülkelerin birbirleriyle olan karşılıklı ilişkilerinin neticesinde birbirlerine olan bağımlılıklarının çok fazla bir şekilde artış gösterdiğini ifade etmiştir. Nitekim günümüzde Avrupa Birliği; Avrupa vatandaşlığı kavramını geliştirmek amacıyla her yıl on binlerce öğrenciyi Erasmus, Comenius ve Leonardo de Vinci gibi değişik programlar çerçevesinde farklı birlik ülkelerine kabul etmektedir. Bu programların dışında da artık birçok dünya ülkesi yine farklı ülke öğrencilerine çeşitli burslar vererek küresel vatandaşlık kavramının gelişimine katkı sağlamaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki değişik ülkelerden gelen öğrencilere eğitim programları aracılığıyla sunulan ortak değerler öğrenciler tarafından hemen kabul görmemekte; verilmeye çalışılan ortak değerler, öğrenciler tarafından derinlemesine bir şekilde analiz edildikten sonra ancak içselleştirilebilmektedir (Sheppard, 2006; Gunesch, 2004). Gaudelli ve Fernekes (2004) küresel vatandaşlığın yeniliklere karşı açık olma ve farklılıklara karşı saygı göstermeyle ancak sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Sonuç

Dünya üzerinde son yüzyıl içerisinde yaşanan küresel gelişmeler birçok toplumu farklı boyutlarda ve farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Özellikle bu gelişmeler, bazı toplumlara çok büyük avantajlar sağlarken bazı toplumları da yaşanan bu gelişmelerin çok olumsuz yönlerden etkilenildiği görülebilmektedir. Çünkü olumsuz gelişmeler karşısında varlığını devam ettirebilmek adına bazı rekabetçi önlemlerin alınmasıyla ancak bu olumsuz gelişmelerin ya etkisi kısmen azaltılacak ya da bu olumsuz durumlar o toplum tarafından sağlıklı bir şekilde bertaraf edilebilecektir. İşte bu rekabetçi toplumsal yapı ancak evrensel değerleri göz önüne alarak hareket edebilen bireylerin yetiştirilmesiyle sağlanabileceği unutulmamalıdır. Nitekim Çalık ve Sezgin (2005) de son yüzyıl içerisinde yaşanan küresel gelişmeler karşısında toplumların daha dirençli bir yapı kazanarak hareket edebilmelerini sağlamanın ancak etkili bir eğitim sistemiyle çözülebileceğini ifade etmişlerdir. Küreselleşme kavramı ilk ortaya çıktığı andan itibaren sadece topluluklar arasında yaşanan ekonomik etkinlikleri karşılayan bir kavram olarak düşünülse de içinde yaşadığımız post modern dönemde bu kavramın artık yenedünya düzeni içerisinde ortak bir kültürün inşasını sağlayan bir kavram haline geldiği söylenebilir (Tezcan, 1996; Akkutay, 1999). Öyle ki dünyanın bir yerinde yaşanan herhangi bir gelişmeden, artık medya aracılığıyla bütün insanlık haberdar olmakta ve yaşanan durum veya gelişmelere verilen tepkiler küresel bağlamda dile getirilmektedir (Kan, 2009). Bu bakış açısının yanında dünya kamuoyu ve değişik sivil toplum örgütleri küresellik kavramı üzerinde hala mutabık kalmış değillerdir. Küreselleşme kavramına yönelik günümüzde hem olumlu hem de olumsuz bir bakış açısının varlığından bahsedilebilir. Bu kavrama yönelik birinci bakış açısına göre yaşanan küresel bazı gelişmeler neticesinde toplumların bekalalarının ancak bu kavrama sıkı sıkı sarılarak sağlanabileceği yönündedir. Bu kavrama yönelik ikinci bakış açısı da küreselleşmeyi olumsuz bir süreçmiş gibi görüp bu kavrama yönelik çok sert bir şekilde mesafe koymak. Fakat şu bir gerçektir ki eğer küresellik kavramı iyi bir şekilde incelenip analiz edilirse bu kavramın toplumların dönüşüm süreçlerini çok sancısız bir biçimde sağlayacağı şeklindedir. Bu kavramı kökten yanlış, tehlikeli ve kabul etmemek nasıl yanlış bir bakış açıysa bunun yanında bu kavrama yönelik olarak kökten insanlık tarihi için kaçınılmaz bir kurtarıcı olarak görmek de bir o kadar yanlıştır. İşte bu noktada insanların cevaplandırması ve kendilerine sormaları gereken asıl soru şudur: Küreselleşme kavramını kabul ederken küreselleşmenin

olumsuz yönlerinden ne kadar az etkilenecek bu kavramı bir dönüşüm fırsatı haline getirebiliriz sorusudur. Bu bağlamda insanların ya da toplulukların yapmaları gereken en önemli husus dünya üzerinde yaşanan değişimleri kabul ederek olaylara realist bir gözle bakabilmektir (Çalık ve Sezgin, 2005). Küresellik neticesinde yaşanan gelişmeler neticesinde topluluklarının kültürlerinin artık tek bir kültür tipine dönüşmesi bir ülkeye ait olan maddi ve manevi kültür öğelerinin artık bir sınıra mahkum edilemeyeceğini (Akkutay, 1999) ortaya koymaktadır. Bunun yanında dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler ile etkin ulaşım ağlarının gelişmesi neticesinde artık dünya gitgide küçülmekte buna karşılık bireysel ve toplumsal farklılıklar daha fazla karşı karşıya gelmektedir. Farklı türden düşünen birey ya da toplumların bir arada barışçıl doktrinlere bağlı kalarak evrensel değerleri benimsemeleri her geçen gün biraz daha önem kazanmıştır. İşte bu noktada küreselleşme sonucunda artık birçok dünya ülkesinin bir hareket ediyor olması sonucunda insanlar arasında barış ve birlikte hareket etme duygusunun aslında platonik değil politik bir bakış açısı sonucunda meydana geldiğinden bahsedilebilir. Yaşanan küresel gelişmeler karşısında olaylara pasif bir gözlemci edasıyla bakan insan modeli artık yerini daha aktif olan insan modeline bırakmıştır. Bundan dolayı toplumsal yapıların birer etkin üyesini yetiştirmek arzusu artık devletlerin günümüzde en önemli gördükleri husustur. İşte bu noktada karar alıcıların arzulanan bu insan modelinin yetiştirilmesinde eğitimden sıklıkla faydalandıkları söylenebilir (Lim, 2008). Şuan dünya üzerinde yaşamakta olan farklı dil, din veya kültürler ait olan insanların küresel gelişmeler karşısında yekvücut olarak hareket edebilmelerini sağlamak adına eğitim kurumlarında verilen vatandaşlık eğitiminin günümüz modern dünyasına uygun olarak tekrardan revize edilerek farklı yöntem ve teknikler aracılığıyla ders süreçlerinin zenginleştirilmesi gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl kendi sınırları içerisinde yaşayan ve sadece o sınırlar içerisinde geçerli olan bilgilerin artık birey için yeterli olmadığını tam aksine tüm dünyada birey için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumların göz önüne alınarak bireylerin yetiştirilmesi gerektiği yönündedir (Banks, 2001).

Birçok alanı doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkileyen küresel gelişmeler doğal olarak eğitimin önemli bir parçası olan öğretim programlarını da farklı şekillerde etkilemiştir. Bundan dolayı tüm insanlık için ortak tehdit olarak kabul edilen problemlerin önüne geçebilmek adına öğretim programlarında yer alan beceri, kazanım ve özellikle de değerlerin evrensel bir ortak akıl çerçevesinde verilmesi gereği artık öğretim

programlarında zaruri bir hal almıştır. Çünkü insanların temel biyolojik ve psikolojik gereksinimleri onların aynı zamanda değer algılarını oluşturmaktadır. Tarihi gelişiminin bir devamı olarak günümüzde değer kavramı öncelikle ortak bir çıkar çağrışımı tarafından yönetilmekte ve bu da insanların artık ortak bir şekilde hareket etmelerini zaruri kılmaktadır. Yenidünya düzeninde küreselleşmesiyle birlikte toplumsal yaşamın, ekonominin, kültürün ve biraz da iletişim araçlarının sayesinde artık tek bir ulus-devlet bilinci yerine küresel bir yurttaşlık bilincini ortaya çıkarmıştır. Bu noktada vatandaşların küresel manada düşünmelerini sağlamada Sosyal Bilgiler öğretimi önemli bir rol üstlenir. Çünkü günümüz dünya düzeninde yaşanan farklı türden gelişmelerden birçok farklı alan içerisinden özellikle birey için gerekli olan sosyal bilgiler alanını etkilediği söylenebilir. Bu durumun en temel sebebi sosyal bilgilerin içeriğinin günümüz dünyasında yaşanan değişimlere göre konum almasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Küreselleşme sonucunda hem ulusal değerleri benimseyen hem de küresel vatandaşlık kriterlerini özümseyen bireylerin yetiştirilmesinde sosyal bilgilerin önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim sosyal bilgiler dersinin hem genel hem de özel amaçlarına bakıldığında hem ülkesi hem de dünya insanlığının bir parçası olarak bireylerin yetiştirilmesi gerektiğine önemle vurgu yapılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının günümüz dünya düzeni şartlarına göre revize edilerek geliştirilmesi hem öğretim programını hem de öğrencileri yetiştirmekle yükümlü olan sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimin yeni standartlar göz önüne alınarak hazırlanmasını zaruri kılmıştır. Bunun yanında sosyal bilgilerin evrensel bir boyut kazanmasında uygulanmakta olan eğitimin niteliğinin ve akreditasyon uygulamalarının da evrensel kriterlere göre sağlanması çok önem arz eden bir husustur (Mentiş Taş, 2004).

Modern Sosyal Bilgiler öğretimi, küresel vatandaşlık bilincinin her bir yurttaşa yeteri kadar verilmesini teşvik etmekte ve kazanımlarını bu hedef doğrultusunda işlevsel kılmaktadır. Bir bakıma Türkiye'deki Sosyal Bilgiler öğretiminin küresel gelişmelere paralel ve ulusal çıkarlardan bağımsızlaşmayacak tarzda yeniden işlevsel kılındığı söylenebilir. Türkiye'de uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, özellikle ulusal kimliği merkeze alıp evrensel değerlerin benimsenmesi ve toplumsal sorunlara karşı duyarlı vatandaşların yetiştirilmesi konusunu önemle ele almıştır (MEB, 2005). Nitekim 1900'lü yılların başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal mutabakatın sağlanması için karar alıcıların

özellikle sosyal bilgilerden faydalandıkları bilinmektedir (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012). Bunun yanında sosyal bilgiler dersi aracılığıyla bireyin toplumsal manada olumlu davranışları sergileyebilmesi ve değişmekte olan dünya düzenine ayak uydurabilmesi ve dünya üzerinde yaşanmakta olan sorunları tanımlayarak bu sorunlar karşısında çözüm üreten aktif vatandaşların yetiştirilmesini sağlayan bir derstir (Başaran, 2006). Örneğin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki “Ülkeler Arası Köprüler” adlı ünite de dünya barışı ve dünya üzerinde var olan düzeninin bozulmasına neden olabilecek öncüller hakkında öğrencilerde bilinç oluşturulmak istenmiş ve yaşanan problemlerin çözümü için öğrencilere bir farkındalık kazandırılmak amaçlanmıştır. Bunun yanında 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde de küresel ilişkilerin bireylerarası ilişkilerle değil, uluslararası ilişkilerle kurulacağı düşüncesi pekiştirilmiştir (Özyurt, 2009). Gürdoğan Bayır ve diğ. (2014) yapmış oldukları çalışmaya katılan öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi aracılığıyla küresel vatandaşlık eğitimine Sosyal Bilgiler dersinin büyük oranda katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Ersoy (2007) tarafından yapılan çalışmada sınıf öğretmenleri, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere verilen vatandaşlık eğitiminin öğrencilere onlar için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece küresel vatandaşlık bilinciyle yetişen kuşaklar, dünyanın herhangi bir yerindeki tehdit algısını uzaklarda olsalar dahi paylaşmanın ne denli önemli olduğunu anlayabileceklerdir. Bu doğrultuda Türkiye’de uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Programında bulunan temel değerler ve içeriklerinin küresel bir boyutta yeniden ele alındığı; ders kitaplarının da buna bağlı olarak revize edildiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O., “Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi”, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ed. B. Tay - A. Öcal, Pegem Akademi Yay, Ankara, 2008.
- Akkutay, Ü., “21. Yüzyılda Sosyal Yapının Eğitime Etkileri Nasıl Olacaktır?”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu*, 25-27 Kasım 1999, Tekişik Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, M. Z. - Gürler Akyol, Ş., *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2012.
- Banks, J. A., “Citizenship Education and Diversity: Implications for Teacher Education”, *Journal of Teacher Education*, 2001, 52(1), 5-16.
- Başaran, Z., *Demokratik Yaşamın Gelişmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ve Önemi*, Yayılanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.
- Bozkurt, V., *Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.
- Çalık, T. - Sezgin, F., “Globalization, Information Society and Education”, *Kastamonu Education Journal* 2005,13(1), 55-66.
- Ersoy, A.F., *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*, Yayılanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- Esendemir, Ş., *Türkiye’de ve Dünyada Vatandaşlık Eski Sorular Yeni Cevaplar*, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2008.
- Gaudelli, W. - Fernekes, W.F., “Teaching About Global Human Rights or Global Citizenship”, *The Social Studies*, 2004, 97(1), 16-26.
- Gökçe, N., “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ed. M. Safran, Pegem Akademi Yay, Ankara, 2009.
- Gunesch, K., “Education for Cosmopolitanism”, *Journal Research in International Education*, 2004, 3(3), 252-275.
- Gündoğan Bayır, Ö. - Göz, L. N. - Bozkurt, M., “Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Küresel Vatandaşlık”, *Journal of Educational Sciences Research International E-Journal*, 2014, 4(2), 145-162.

Güngör, M., *Ulus-Devlet Yurttaşlığından Küresel Yurttaşlığa Türkiye’de Yurttaşlık Olgusu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2008.

İpek, İ., *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatandaşlık Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Hedeflere Uygunluğu Yönünden Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2011.

Kaçmazoğlu, H.B., “Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme”, *Eğitim Araştırmaları*, 2002, 6, 44-55.

Kan, Ç., “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, 26, 25-30.

Kara, C. - Bulut, B. - Topkaya, Y. - Taşkıran, C., “Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım: Normatif Sosyal Etki ve Bilgisel Sosyal Etkinin İşlevselliği”, *Turkish Studies*, 2014, 9, 1205-1218.

Kara, C. - Topkaya, Y. - Şimşek, U., “The Place of Active Citizenship Education in the Social Studies Curriculum”, *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2012, 4(3), 147-159.

Kaya, A., “Ulusal Yurttaşlıktan Çoğul Yurttaşlığa. Yurttaşlık Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik*, ed. A. Kaya - G. Göksu – Özdoğan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Kuzgun, K. - Sevim, S.A. - Ersever, H. - Akbalık, G. - Pişkin, M. - Hamamcı, Z., “Öğrencilerin Akademik Danışmanlarından Bekledikleri Görevler ve Danışmanların Görev Algıları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1997, 30 (1), 27-43.

Lim, C. P., “Global Citizenship Education, School Curriculum and Games: Learning Mathematics, English and Science as a Global Citizen”, *Computers & Education*, 2008, 51, 1073-1093.

Lynch, J., *Educating for Citizenship in a Multicultural Society*, London-USA.: 1993, Cassell.

MEB, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 2005.

Mentiş Taş, A., "Determination of Curriculum Standards of Social Studies Teaching", *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 2004, 37(1), 28-54.

National Council for the Social Studies, *Curriculum Standards for Social Studies*, Washington, DC., 1994.

Oxfam Education for global citizenship: A guide for schools. <http://www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/downloads/gcguide06.pdf> adlı siteden 20.11.2014 tarihinde alınmıştır, 2006.

Özyurt, C., "Küresel Vatandaşlığın Gelişimi, İmkânı ve Küresel Değerler Eğitimi", *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2009, Uşak, 2009.

Poggi, Gianfranco., *Devlet, Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, çev. Aysun Babacan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007. (Eserin orijinali 1990'da yayımlanmıştır)

Sheppard, K., "Global Citizenship: The Human Face Of International Education", *International Education*, 2006, 34(4), 34-40.

Şimşek, U. - Küçük, B. - Topkaya, Y., "Ideologic Basics of Educational Policies in Republican Period", *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2012, 7(4), 2809-2823.

Tezcan, M., "Küreselleşmenin Eğitimsel Boyutu", *Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi (23-26 Ekim)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van, 1996, 187-195.

Tezgel, R., "Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında İnsan Hakları ve Değer Eğitimi", *II. Uygulamalı Etik Kongresi*, 18-20 Ekim 2006 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2006.

Topkaya, Y., "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, 17(1), 637-652.

Toulmin, S., *The Ambiguities of Globalization*, *Futures*, 1999, 31, 905-912.

Ukpokodu, N., *Multiculturalism vs. Globalism*, *Social Education*, 1999, 63(5), 298-300.

Yılmaz, M., *Ergenlerde Şiddetin Önlenmesinde Din Eğitiminin Rolü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Yörükoğlu, A., *Çocuk Ruh Sağlığı*, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998.